

uniformirano kakor pri vojaki. — Te slabe strani naših šol sploh — ne samo srednjih šol — je g. pisatelj v zgoraj navedeni knjižici prav živo popisal. Hvaležni smo mu, da je nanje opozoril prizadete kroge. Kar graja glede kazni v šoli, kar nasvetuje glede govorniških vaj, slov. šolskih nalog, je uvaževanja vredno. Strinjamo se tudi s pisateljem, ko obsoja težnje šole po tem, da bi napravila iz vsakega dijaka konverzacijski leksikon »en miniature«. S tem seveda ne plediramo zato, naj se dijaki predpisanih predmetov napol ali prav malo uče. Nasprotno! Zahtevati moramo od učencev že iz tega ozira, da se vztrajno in temeljito uče, ker je to tudi velike pedagoške važnosti. Učenci se navadijo na izvrševanje dolžnosti, na stalen del, na izrabljanje časa itd. Vendar mislimo, da je večje



IMOVITA ČRNOGORKA.

važnosti, kakor kopica najbolj heterogenega znanja, to, da se učenci nauče metodičnega mišljenja, da spoznavajo dejansko življenje, stik med predmetom in življenjem. Kajti izkušnja kaže, da znanje le prerado izgine, metoda pa ostane. V tem oziru sta važna posebno dva predmeta: prirodoslovje in matematika. (94 str.) — V tem se strinjamo, da »to ni in ne more biti pravi cilj srednje šole, človeka samo po tem presojati, kaj zna v posameznih predmetih«. (38.) Kajti njen namen je mnogo širši, obsega tudi vzgojo mladine. Toda, kaj bodi cilj vzgoje, katera sredstva se naj uporabljajo, da vzgoja dosega svoj namen? V tem oziru dobimo v knjigi le napol jasne, deloma celo napačne odgovore. G. pisatelj postavi za cilj vzgoje načelo: iz učenčeve osebe ustvariti osebnost. (40.) Torej osebnost! To je pa tako širok in nejasen pojem, da si a priori o njem težko ustvarimo jasno

sliko. K osebnosti spada po naziranju modernih izrazita individualnost in samobitnost, strogo uveljavljanje individualnih posebnosti. »Osebnost je to, česar nimam z nikomer skupno,« pravi E. Key. Do gotove meje je poudarjanje individualnosti v osebnosti opravičeno, in g. pisatelj ima gotovo prav, če zahteva, da mora biti vzgoja individualna (28, 30). Seveda ni pa vse individualno na človeku tudi dobro in vredno, da se goji in razvija. Načelo modernih, da naj se osebnost javlja v tem, da se uveljavlja povsod z vsemi svojimi nagnjenji, ne oziraje se na pravna pravila in socialne običaje, je gotovo obsodbe vredno in vede v praksi do najhujših posledic. Zato pa tudi pisatelj korigira pojem in ga rabi — se zdi vsaj — v Kantovem zmislu kot ideal npravnega človeka (39, 40). Seveda zopet nastane vprašanje: Kaj pa je ideal npravnega človeka? po katerih dobrinah mora človek težiti, da ustvari v sebi ideal npravnega človeka? Za načelno rešitev problema osebnosti je torej, kakor razvidno, merodajno svetovno naziranje. Zadnjo besedo ima v tem oziru etika. Pisatelj je pa prišel tukaj z moderno etiko v precep. Ne on, ne ona ne vesta povedati nič gotovega o cilju človekovem. Na to vprašanje, pravi, se še ne more danes jasno odgovoriti. »Kajti, število vrednot od časa do časa narašča ter se z ugotovitvijo nove vrednote lahko premakne prednostno razmerje med sedanjim.« (21, 23.) Pa tudi spoznane višje vrednote ne morejo služiti za stalna in uspešna pravna pravila, ker jim manjka najvažnejšega etičnega faktorja: dolžnosti (str. 21). Od spoznanja samega pa je še daleč do dejanja. — Pisatelj torej ne pozna stalnih npravnih načel, ki bi služila za zvezde vodnice pri vzgoji. Če pa ni stalnih načel in ne določenega cilja, je pa težko govoriti o npravnih vzgoji in o vzgoji popolnega človeka ali »celih ljudi, ki so za visoko šolo življenja pripravljeni z vsemi najplemenitejšimi močmi svoje osebe« (38). Treniranje volje in težilnih zmožnosti sploh, na kar ravno pisatelj kot pristaš volontaristične šole stavi glavni akcent (p. 44—90), samo po sebi ni zmožno ustvariti velikih npravnih osebnosti. Gotovo mora vsak pedagog tudi težilne zmožnosti gojenčeve zainteresirati za npravnstveni ideal. Ekonomija dejanja kaže, da do dejanja sploh ne pride, če težilne zmožnosti, v prvi vrsti volja, ne vzljubijo predmeta dejanja. Vendar je čisto pogrešeno, če kdo trdi, da ima čuvstvovanje pri oblikovanju osebnosti principat (str. 72). Že stari so rekli: nil volitum, nisi cognitum. Tudi tisto »intencionalno čustvo, ki človeka naperi proti cilju« (str. 18), se more javiti šele tedaj, ko je um spoznal v cilju dobro, ki je prikladna človekovim nagnonom. Vrhutega so te zmožnosti slepe zmožnosti, zato ne morejo nikdar nadomestiti jasnih načel. Strasti dobro služijo, a slabo gospodarijo, pravi pregovor. Če hočemo, da se človek vname za npravn ideal, ga mora najprej v vsej lepoti spoznati. In kolikor bolj osvoji spoznanje duha, toliko močnejše bo tudi teženje po spoznanem cilju. Te načelne jasnosti pogrešamo najbolj v knjigi. Če pisatelj toži, da šole dandanes splošno le podpovprečne ljudi vzgajajo, se nikar ne čudimo. Ali ne manjka mladini znanja in zmisla za velike etične resnice, resnice o zmislu in cilju življenja? Ker tukaj ni jasnosti — ne na eno, ne na drugo stran glede obeh nasprotujočih si svetovnih naziranj — tudi ni močnih osebnosti. Brez dvoma je osebnost delo svobodne volje človekove. A volja more edino v jas-